

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 10.5.2006
COM(2006) 208 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI

**UNIVERSITETŲ MODERNIZAVIMO PLANO ĮGYVENDINIMO REZULTATAI:
ŠVIETIMAS, MOKSLINIAI TYRIMAI IR NAUJOVĖS**

KOMISIJOS KOMUNIKATAS TARYBAI IR EUROPOS PARLAMENTUI¹

UNIVERSITETŲ MODERNIZAVIMO PLANO ĮGYVENDINIMO REZULTATAI: ŠVIETIMAS, MOKSLINIAI TYRIMAI IR NAUJOVĖS

Ižanga

Pripažįstama, kad Europos universitetų modernizavimas², apimantis tarpusavyje susijusias universitetų veiklos sritis – švietimo, mokslinių tyrimų ir naujovių, yra ne tik pagrindinė platesnės Lisabonos strategijos sėkmingumo sąlyga, bet ir platesnio judėjimo vis globališkesnės ir žiniomis paremtos ekonomikos link dalis. Europos Vadovų Taryba nustatė pagrindinius pokyčių darbotvarkės punktus³ ir suteikė jiems postūmį. 2005 m. spalio mėn. *Hampton Court* vykusiame neoficialiame susitikime buvo pripažinta, kad moksliniai tyrimai ir techninė plėtra (MTTP) bei universitetai yra Europos konkurencingumo pagrindas; 2006 m. pavasario Europos Vadovų Taryba sutarė dėl aktyvesnių veiksmų Europos lygiu siekiant suteikti postūmį universitetų ir mokslinių tyrimų modernizavimo planui, kuris turėtų būti įgyvendintas iki 2007 m. pabaigos, vykdant ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą skatinančią partnerystę⁴. Valstybės narės paprastai svarsto šiuos klausimus integruotomis ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo gairėmis pagrįstose nacionalinėse reformų programose⁵, tačiau nedaugelis iš jų minėtus klausimus laiko prioritetinėmis nacionalinėmis veiklos sritimis. Šie pokyčiai reikalingi tam, kad būtų atnaujinami pačios Europos veiklos būdai, o ne kopijuojami importuoti modeliai. Jie reikalingi siekiant **stiprinti universitetų socialinį vaidmenį** kultūriniu ir kalbiniu atžvilgiu įvairioje Europoje.

Todėl šalia pagrindinių vietos, regiono ir nacionalinių struktūrų, kurioms priklauso universitetai, vis svarbesnė tampa Europos struktūra. Europinė plotmė siūlo galimybes pasinaudoti platesnio masto veikla, didesne įvairove, išteklių intelektiniu turtingumu, o institucijoms bendradarbiauti ir konkuruoti.

Šiuo tikslu Komisija jau pasiūlė įsteigti Europos technologijos institutą (ETI)⁶, kurio idėjai, kaip naujai iniciatyvai, skirtai spręsti būtent šiuos klausimus, pritarė 2006 m. pavasario Europos Vadovų Taryba. Europos technologijos institutas gali padėti didinti Europos gebėjimus mokslinio švietimo, mokslinių tyrimų bei naujovių srityje ir būti naujovišku modeliu, skatinančiu pokyčius dabartiniuose universitetuose, ypač skatinančiu daugiadiscipliniškumą ir plėtojančiu glaudžią partnerystę su verslo pasauliu, kuris užtikrins instituto veiklos veiksmingumą. Žinoma, vien tik ETI nepakanka siekiant modernizuoti Europos universitetus.

¹ Komisija nuoširdžiai dėkoja visiems ekspertams, su kuriais buvo konsultuojamasi rengiant šį dokumentą, už jų indėlį, pateiktas pastabas ir siūlymus.

² Šiame dokumente sąvoka „universitetai“ reiškia visas aukštojo mokslo institucijas, neatsižvelgiant į jų pavadinimą ir statusą valstybėse narėse.

³ „Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas: sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo“, 2005 m. balandžio 20 d. COM(2005) 152 ir 2005 m. lapkričio 15 d. Tarybos rezoliucija. E. Aho vadovaujamos ekspertų grupės ataskaita „Novatoriškos Europos kūrimas“, Europos Komisija, 2006 m. sausio mėn.

⁴ 2006 m. kovo 24 d. išvados 1 777/06 .

⁵ COM(2005)141 galutinis, 2005 4 12.

⁶ COM(2006) 77 galutinis, 2006 2 22.

Šis komunikatas yra pagrįstas diskusijomis⁷, kurias Europos Komisija pastaraisiais metais pradėjo su valstybėmis narėmis ir akademinėmis bei mokslinėmis bendruomenėmis. Apie jo turinį taip pat buvo diskutuojama su įvairiais ekspertais (žr. 2 priedą), kurie asmeniškai teikė Komisijai patarimus.

LAUKIANTYS SUNKUMAI ...

4000 aukštųjų mokyklų, virš 17 mln. studentų ir apie 1,5 mln. darbuotojų, iš kurių 435 000 yra mokslininkai⁸ – **Europos universitetai turi milžinišką potencialą**, bet jis yra nevisiškai išnaudojamas remiant Europos tikslą kurti daugiau ir geresnių darbo vietų.

Valstybės narės didžiai vertina savo universitetus ir daugelis jų bando juos „išsaugoti“ nacionaliniu lygiu, išsamiai reglamentuodamos universitetų organizaciją, juos kontroliuodamos, vykdydamos mikrovaldymą ir, pagaliau, juos pernelyg suvienodindamos.

Dėl šio vienodumo reikalavimo iš esmės pasiekiami vidutiniškai gerų rezultatų, tačiau sektorius labiau susiskaldė į mažas nacionalines sistemas ir posistemius. Dėl to yra sunkiau bendradarbiauti nacionaliniu lygmeniu (ką bekalbėti apie bendradarbiavimą Europos ar tarptautiniu lygmeniu), o primetamos sąlygos trukdo universitetams diversifikuoti veiklą ir pagrindinį dėmesį skirti kokybei.

Be to, daugelis universitetų paprastai siūlo tuos pačius mokymo kursus tai pačiai labiausiai akademinio požiūriu kvalifikuotai jaunų studentų grupei ir neįstengia atsiverti kitoms mokymo rūšims bei besimokančiųjų grupėms. Tai būtų, pvz., mokslinio laipsnio nesuteikiantys perkvalifikavimo kursai suaugusiems arba integruoti kursai neįprastu būdu besimokantiems studentams. Dėl to ne tik mažėja socialiai pažeidžiamų grupių galimybės gauti išsilavinimą ir trukdoma augti studentų skaičiui, bet taip pat lėtinamas mokymo programų bei metodų plėtojimo procesas (pvz., verslumo atžvilgiu⁹), trukdoma siūlyti mokymo ir (arba) perkvalifikavimo kursų siekiant didinti darbuotojų įgūdžius bei gebėjimus, o aukštąjį mokslą baigusiųjų kvalifikacijos yra nuolat nesuderintos su darbo rinkos poreikiais. Aukštąjį mokslą baigusių žmonių nedarbo lygis daugelyje valstybių narių yra nepriimtinais aukštas.

Be to, administracinės taisyklės vis dar trukdo akademinio sluoksnio mobilumui, reikalingam studijų, mokslinių tyrimų, mokymo ar darbo tikslais kitoje šalyje. Akademiniais tikslais vykdomos kvalifikacijų pripažinimo procedūros geriausiu atveju yra ilgos, blogiausiuoju – kvalifikacijos nepripažįstamos, o dėl ribotų galimybių naudotis nacionalinėmis stipendijomis ir (arba) paskolomis, taip pat pensijų teisėmis kitoje šalyje studentai, mokslininkai ir dėstytojai negali naudotis visomis kitose valstybėse narėse atsiveriančiomis galimybėmis.

Universitetai turi taip pat pripažinti, kad moksliniai tyrimai nebėra izoliuota veiklos sritis ir kad dėmesys vis labiau skiriamas ne atskirų mokslininkų, bet mokslininkų grupių arba pasaulio mokslinių tyrimų tinklų darbui. Mokslinės problemos dažnai yra susijusios ne tik su tradicinėmis disciplinų struktūromis: naujausi moksliniai tyrimai vis dažniau atliekami

⁷ Komunikatas „Universitetų vaidmuo žinių Europoje“ KOM(2003)58, 2004 m. konferencija Lieže ir Forumo ataskaita dėl universitetuose vykdomų tyrimų. Europos mokslinių tyrimų bazės gerinimas

⁸ Statistiniai duomenys, kuriais paremta šio skyriaus analizė, pateikiami 2 priede. Šių duomenų šaltiniai: Eurostatas

⁹ 2006 m. vasario 13 d. Komisijos komunikatas „Verslumo dvasios ugdyimas per švietimą ir mokymą“.

akademinų disciplinų ir daugiadisciplinės aplinkos terpėje. Universitetų mokslinių tyrimų aplinka yra labiau konkurencinė ir globalizuota, o tai reikalauja didesnės sąveikos.

Tačiau daugelis Europos universitetų vis dar nepakankamai įvertina naudą, kurią būtų galima gauti dalijantis žiniomis su ekonomikos pasauliu ir visuomene, o pramonė nėra išvysčiusi pakankamų įsisavinimo gebėjimų, kad galėtų naudotis universitetuose vykdomų mokslinių tyrimų teikiamomis galimybėmis. Todėl tebėra sunku užtikrinti vaisingus mainus su verslo bendruomene ir aspskritai visuomene. Apie atvirumo stoką verslo bendruomenės atžvilgiu byloja ir daktaro laipsnį turinčių asmenų profesinės veiklos pasirinkimas: paprastai jie visą laiką dirba akademinuose rateliuose ar pramonės įmonėse, o ne kaip verslininkai.

Tokias struktūrines ir kultūrines problemas paaštrina didelis dvigubas finansavimo deficitas, kuris daro įtakos universitetuose vykdomam švietimui ir juose atliekamiems moksliniams tyrimams. Nors studentų skaičius džiuginančiai išaugo, viešasis finansavimas atitinkamai nepadidėjo, o Europos universitetai neįstengė trūkstančių lėšų padengti iš privačių šaltinių. Vidutinis moksliniams tyrimams ir švietimo veiklai skirtų išteklių skirtumas, palyginti su JAV, yra apie 10 000 EUR per metus vienam studentui¹⁰. Tuo pačiu metu aukšto lygio švietimas ir moksliniai tyrimai tampa vis brangesni, o blogėjant valstybės finansinei padėčiai, viešosios valdžios institucijos taiko vis griežtesnes universitetuose vykdomų tyrimų paramos sąlygas. Atrodo, kad ateityje deficitui padengti reikalingas lėšas teks gauti ne iš viešojo sektoriaus šaltinių.

Trumpai tariant, **Europos universitetai šiuo metu yra nepajėgūs daugeliu aspektų įgyvendinti savo potencialo.** Todėl jie atsilieka augančioje tarptautinėje konkurencinėje kovoje dėl talentingų dėstytojų ir studentų, taip pat nesugeba pasinaudoti greitai besikeičiančia mokslinių tyrimų darbotvarke, sukurti kritinės masės bei užtikrinti kompetencijos ir lankstumo, kurie yra būtina sėkmingumo sąlyga. Šios Europos universitetų nesėkmės priežastimi taip pat yra pernelyg didelė valstybės kontrolė ir nepakankamas finansavimas.

Europai reikalingi universitetai, **galintys augti ir diferencijuoti veiklą remdamiesi savo stipriaisiais taškais.** Visos institucijos dalijasi tam tikromis bendromis vertybėmis ir uždaviniais, tačiau ne visos turi skirti tokį patį dėmesį švietimui ir moksliniams tyrimams, turėti tokį patį požiūrį į mokslinius tyrimus ir mokslinių tyrimų mokymus ar tokį patį paslaugų ir akademinų disciplinų derinį. Moksliniai tyrimai turėtų tebebūti visų sistemų, kaip visumos, bet nebūtinai visų institucijų pagrindinis uždavinys. Taip būtų galima sukurti aiškią sistemą, apimančią pasaulinio garso mokslinių tyrimų institucijas, geriausių nacionalinių ir regioninių universitetų bei kolegijų tinklus ir siūlančią trumpiau trunkančio techninio švietimo galimybes. Tokia sistema sutelktų universitetuose labai daug žinių, talento bei energijos ir būtų verta – bei pati pajėgi generuoti – daugiau investicijų, reikalingų tam, kad ši sistema galėtų būti lyginama su geriausiomis pasaulio sistemomis.

... IR REIKALINGI POKYČIAI

Norėdamos visa tai įgyvendinti, valstybės narės turi sukurti reikalingas sąlygas, kad universitetai galėtų pagerinti savo veiklą, atsinaujinti ir tapti konkurencingesniais – trumpai

¹⁰ Komisijos tarnybų darbo dokumento, pridėto prie komunikato „Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas“, 42 straipsnis.

tariant, tapti savo atgimimo vadovais ir dalyvauti kuriant Lisabonos strategijoje numatytą žiniomis paremtą visuomenę. Europos lygiu vykstančios diskusijos rodo, kad vis labiau norima modernizuoti sistemas, o toliau išdėstytam planui iš esmės neprieštaraujama. Veiksmų pirmiausia turi imtis valstybės narės ir universitetai. Remdamasi diskusijomis ir atsižvelgdama į Europos ypatumus, Komisija mano, kad sėkmingumą nulems šie pokyčiai:

1. PAŠALINTI EUROPOS UNIVERSITETŲ APLINKOJE ESANČIAS KLIŪTIS

Būtina iš esmės padidinti geografinį ir tarpsektorinį mobilumą. Mažiausiai dvigubai turėtų išaugti bent vieną semestrą studijavusių užsienyje arba pramonės įmonėse patirties įgijusių absolventų skaičius. Tai yra ypač svarbu mokslininkų atžvilgiu.

Visos mobilumo formos turėtų būti labai vertinamos, nes jos praturtina visų lygių studijas (įskaitant mokslininkų mokymą doktorantūros studijų lygiu) ir gerina universitetų mokslininkų bei darbuotojų karjeros galimybes.

ES turi būti užtikrinta galimybė perkelti nacionalines stipendijas ir (arba) paskolas į kitą šalį. Siekiant remti darbuotojų ir mokslininkų mobilumą, o tokiu būdu ir naujoves, reikia užtikrinti visišką teisių gauti pensiją perkeliamumą ir panaikinti kliūtis profesiniam, tarptautiniam bei tarpsektoriniam mobilumui.

Vykdamą Bolonijos procese numatytą veiklą, mokslinį laipsnį suteikiančių programų struktūra tampa vis labiau suderinta su jų trukme, tačiau vien to nepakanka siekiant padidinti mobilumą tarp universitetų. **Reikia dėti daug pastangų, kad iki 2010 m.** visose ES šalyse būtų įgyvendintos svarbiausios Bolonijos reformos: palyginamosios kvalifikacijos (trumpojo ciklo studijos, bakalauro, magistro, daktaro laipsnis); lanksčios, modernios ir darbo rinkos poreikius atitinkančios visų lygių mokymo programos; patikimos kokybės užtikrinimo sistemos. Siekiant tai įgyvendinti, būtina, kad atsakingosios nacionalinės valdžios institucijos imtųsi tikslingų paskatų; jos užtikrintų, kad reformos būtų vykdomos tinkamai, o ne tik paviršutiniškai laikomasi standartų. Reikėtų atnaujinti tam tikrų disciplinų arba profesijų mokymo programas, taikant lyginimo principą ir remiantis Europos lygio geriausios patirties pavyzdžiais.

Neseniai priimta Direktyva dėl profesinių kvalifikacijų¹¹ supaprastino ir pagreitino profesinių kvalifikacijų pripažinimo procesą už nacionalinių ribų. Taip pat reikėtų peržiūrėti diplomų akademinio pripažinimo procedūras, kad būtų galima greičiau gauti labiau nuspėjamus rezultatus (ypač skelbiant universitetų naudojamą pripažinimo politiką): kalbėdama apie profesinių kvalifikacijų pripažinimą, Komisija siūlo užtikrinti, kad **nė vienas pareiškėjas neturėtų ilgiau nei keturis mėnesius laukti sprendimo dėl akademinio diplomų pripažinimo.**

2. UŽTIKRINTI TIKRĄ UNIVERSITETŲ AUTONOMIJĄ IR ATSKAITOMYBĘ

Nesuteikus universitetams autonomijos ir atskaitomybės, jie negalės būti novatoriški ir prisitaikyti prie pokyčių. Valstybės narės turėtų vadovauti visam universitetų sektoriui, nustatydamos bendrąsias taisykles, politikos tikslus, taikydamos finansavimo mechanizmus ir

¹¹ 2005 m. rugsėjo 7 d. priimta Direktyva 2005/36/EB; ji bus įgyvendinama nuo 2007 m. spalio mėn.

paskatas švietimui, moksliniams tyrimams bei naujovių diegimo veiklai. Universitetai, išlaisvinti nuo pernelyg didelio reglamentavimo ir mikrovaldymo, turėtų visiškai prisiimti *institucinę* atsakomybę prieš visuomenę už savo rezultatus.

Tam reikalingos **naujos vidinės valdymo sistemos**, paremtos strateginiais prioritetais ir darbuotojų, investicijų bei administracinių procedūrų profesionaliu valdymu. Be to, universitetai turėtų **įveikti susiskaidymo** į fakultetus, departamentus, laboratorijas ir administracinius vienetus **problema**, ir sukcentruoti savo bendras jėgas ties instituciniais prioritetais mokslinių tyrimų, mokymo ir paslaugų srityse. Valstybės narės turėtų ugdyti universitetų valdymo ir vadovavimo gebėjimus bei juos apdovanoti. Tai būtų galima įgyvendinti įsteigus nacionalines institucijas, kurios mokytų valdyti universitetus ir jiems vadovauti. Šios institucijos galėtų remti jau veikiančių institucijų patirtimi.

3. SKATINTI STRUKTŪRINES PARTNERYSTES SU VERSLO PASAULIU

Europos universitetai, išsaugodami savo viešąją misiją ir bendrą socialinę bei kultūrinę funkciją, turėtų vis aktyviau dalyvauti ekonomikoje, sugebėti geriau ir greičiau reaguoti į rinkos poreikius bei kurti partnerystes, kuriose būtų naudojamos mokslinės bei technologinės žinios. Todėl reikia **pripažinti, kad universitetų santykis su verslo pasauliu yra strategiškai svarbus** ir priklausys jų išsipareigojimui tarnauti visuomenės interesams.

Struktūrinės partnerystės su verslo pasauliu (įskaitant MVI) sudarys sąlygas universitetams geriau dalytis mokslinių tyrimų rezultatais, intelektinės nuosavybės teisėmis, patentais ir licencijomis (pvz., steigiant prie universitetų veikiančias įmones arba kuriant mokslo parkus). Be to, jos gali padidinti švietimo bei mokymo programų aktualumą studentams ir mokslininkams įtraukiant į verslo įmonių veiklą, taip pat gerinti mokslininkų karjeros perspektyvas visais profesinės veiklos etapais, jų mokslines kompetencijas papildžius verslumo įgūdžiais. Ryšiai su verslo pasauliu gali pritraukti papildomus finansavimo šaltinius, pvz., plečiant mokslinių tyrimų gebėjimus arba siūlant perkvalifikavimo mokymus, ir padidins universitetuose vykdomų mokslinių tyrimų poveikį MVI bei regionų inovacinei veiklai.

Siekiant gauti šią naudą, daugeliui universitetų bus reikalinga išorinė parama, kad jie galėtų įgyvendinti reikalingus organizacinius pakeitimus ir ugdyti verslumo dvasią bei vadovavimo įgūdžius. Tai galima pasiekti sukūrus vietines „žinių kūrimo ir perdavimo grupes“, ryšių su verslo pasauliu centrus, bendrų mokslinių tyrimų iniciatyvas ar žinių perdavimo tarnybas, kurios atliktų sąsają su vietiniais ir (arba) regioniniais ūkio subjektais vaidmenį. Siekiant šio tikslo, taip pat būtina užtikrinti, kad verslumo, vadovavimo ir naujovių kūrimo gebėjimų ugdymas taptų sudėtinė aukštųjų mokyklų švietimo programų, mokslininkų mokymo programų ir universitetų darbuotojų visą gyvenimą trunkančio mokymosi strategijų dalimi.

4. SIŪLYTI DARBO RINKAI TINKAMĄ ĮGŪDŽIŲ IR KOMPETENCIJŲ DERINĮ

Universitetai galėtų atlikti labai svarbų vaidmenį siekiant Lisabonos tikslo aprūpinti Europą įgūdžiais ir kompetencijomis, reikalingais sėkmingumui globalizuotoje ir žiniomis paremtoje ekonomikoje užtikrinti. Siekiant išvengti nuolatinio absolventų kvalifikacijų ir darbo rinkos poreikių neatitikimo, reikėtų struktūrizuoti universitetų programas, tiesiogiai didinti absolventų įsidarbinimo galimybes ir apskritai plačiai remti visą darbo jėgą. Universitetai turėtų siūlyti naujoviškas mokymosi programas, mokymo metodus, profesinio mokymo ir

(arba) perkvalifikavimo programas, kuriose daugiau dėmesio būtų skiriama su užimtumu ir studijuojama mokslo disciplina susijusiems įgūdžiams. Į mokymo programas reikėtų įtraukti stažuotes pramonės įmonėse, už kurias būtų teikiami studijų kreditai. Tai taikoma visiems švietimo lygiams, t. y. trumpojo ciklo, bakalauro, magistro, ir doktorantūros programoms. Taip pat turėtų būti siūlomi mokslo laipsnio nesuteikiantys mokymo kursai suaugusiems, pvz., perkvalifikavimo ir integruoti kursai neįprastu būdu besimokantiems studentams. Tai turėtų ne tik tenkinti rinkos poreikius, bet ir ugdyti studentų bei mokslininkų **verslumo dvasią**.

Doktorantūros studijų lygiu tai reiškia, kad mokslininko karjeros siekiantys asmenys turėtų būti mokomi ne tik mokslinių tyrimų metodų, bet ir įgūdžių mokslinių tyrimų bei intelektinės nuosavybės teisių valdymo, ryšių, tinklų kūrimo, verslumo ir su darbo grupėje susijusioje srityje.

Apskritai kalbant, universitetai turi aktyviau spręsti **visą gyvenimą trunkančio mokymosi darbotvarkės** uždavinius ir naudotis jos teikiamomis galimybėmis. Siekiant įgyvendinti visą gyvenimą trunkančio mokymosi idėją, universitetai turės būti atviresni bei siūlyti studentams kursus net ir vėlesniais jų gyvenimo etapais. Tai gali būti gera galimybė universitetams, nes ateinančiais metais dėl demografinių pokyčių gali gerokai sumažėti iš karto pabaigus mokyklą stojančiųjų į universitetą studentų skaičius.

Trumpai tariant, už absolventų integraciją į darbo rinką bendrai atsako darbdaviai, profesinės institucijos ir vyriausybės, bet sėkmingumas darbo rinkoje turėtų būti vienas iš universitetų veiklos kokybės rodiklių. Tai turėtų būti pripažįstama ir atlyginama pagal reglamentavimo, finansavimo ir vertinimo sistemas.

5. MAŽINTI FINANSAVIMO SPRAGĄ IR UŽTIKRINTI DIDESNĮ ŠVIETIMO BEI MOKSLINIŲ TYRIMŲ SRITIES FINANSAVIMO VEIKSMINGUMĄ

Kadangi universitetai atlieka svarbų vaidmenį Europos mokslinių tyrimų srityje, ES tikslas iki 2010 m. į MTTP investuoti 3 % BVP reiškia didesnes investicijas į universitetuose vykdomus mokslinius tyrimus¹². Komisija, kaip jau nurodė Metinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo pažangos ataskaitoje¹³, siūlo, kad ES taip pat siektų per dešimtį metų **skirti mažiausiai 2 % BVP¹⁴ (įskaitant viešąjį ir privatųjį finansavimą) modernizuotam aukštojo mokslo sektoriui**. EBPO atliktas tyrimas, pavyzdžiui, rodo, kad pinigų, išleistų universiteto kvalifikacijoms įgyti investicinė graža yra didesnė nei realios palūkanų normos¹⁵. Studentų paramos sistemų šiandien paprastai nepakanka siekiant studentams iš mažiau privilegijuotos aplinkos užtikrinti lygias mokymosi ir sėkmingumo galimybes. Tai aktualu ir tais atvejais, kai užtikrinama laisva prieiga prie mokslo, kuri savaime nėra socialinio teisingumo garantija. Todėl valstybės narės turėtų kritiškai **išanalizuoti dabartinį mokesčių už mokslą ir**

¹² Žr. „Daugiau mokslinių tyrimų ir inovacijų. Investavimas ekonomikos augimui ir užimtumui skatinti: bendras požiūris“, 2005 m. spalio 12 d. COM(2005) 488

¹³ COM(2006) 30 galutinis, 2006 1 25.

¹⁴ 2002 m. ES vidutinės tiesioginės išlaidos, skirtos universitetams, sudarė 1,1 % BVP, palyginti su 2,6 % JAV. Mažiau nei pusę švietimo išlaidų JAV finansuoja viešieji šaltiniai (tiesioginės išlaidos), o daugelyje ES valstybių narių iš viešųjų šaltinių finansuojama daugiau nei 75 % šių išlaidų (kai kuriose netgi apie 100 %). Duomenų šaltinis: EUROSTATAS

¹⁵ „The Economics of Knowledge: why education is key for Europe’s success“ (Andreas Schleicher, 2006 m.) http://www.lisboncouncil.net/files/download/Policy_Brief_Economics_of_Knowledge_FINAL.pdf

paramos sistemų derinį, įvertindamos jų tikrąjį veiksmingumą ir teisingumą. Negalima pasiekti kompetencijos mokymo ir mokslinių tyrimų srityje, jei socioekonominė kilmė trukdo mokytis arba rinktis karjerą mokslinių tyrimų srityje.

Universitetai turėtų būti finansuojami labiau atsižvelgiant į jų veiklą, o ne statusą. **Pagrindinės lėšos turėtų būti skiriamos atsižvelgiant į rezultatus, o ne indėlį,** bei pritaikomos prie institucinių profilių įvairovės¹⁶. Universitetai turėtų prisiimti didesnę atsakomybę dėl savo ilgalaikio finansinio tvarumo, ypač mokslinių tyrimų srityje: aktyviai diversifikuoti mokslinių tyrimų finansavimo portfelius, bendradarbiaudami su įmonėmis (taip pat tarptautiniais konsorciūmais), fondais ir kitais privačiais šaltiniais.

Todėl **kiekviena šalis** turėtų siekti užtikrinti tinkamą pusiausvyrą tarp aukštajam mokslui ir universitetuose vykdomiems moksliniams tyrimams skirto pagrindinio, konkurencinio ir atsižvelgiant į rezultatus teikiamo finansavimo (paremto tvirta kokybės užtikrinimo sistema). Konkurencinis finansavimas turėtų būti pagrįstas institucijų vertinimo sistemomis, diversifikuotais veiklos rezultatų rodikliais su aiškiai apibrėžtais tikslais ir rodikliais, paremtais tarptautiniu lyginimu, atliekamu atsižvelgiant į indėlį ir ekonominę bei socialinę naudą.

6. STIPRINTI DISCIPLINŲ SĄVEIKĄ IR TARPDISCIPLINIŠKUMĄ

Universitetai turėtų būti pajėgūs pertvarkyti mokymo ir mokslinių tyrimų programas, kad galėtų pasinaudoti galimybėmis, kurias siūlo nauji pasiekimai dabartinėse mokslinių tyrimų srityse ir naujos mokslinių tyrimų kryptys. Todėl universitetai turėtų **mažiau dėmesio skirti mokslinėms disciplinoms ir daugiau – mokslinių tyrimų sritims** (pvz., žaliosios energijos, nanotechnologijos) bei jas glaudžiau susieti su artimomis arba papildomomis sritimis (kaip antai: humanitarinių, socialinių mokslų, verslumo ir vadovavimo įgūdžių ugdymo). Jie taip pat turi remti studentų, mokslininkų ir mokslininkų grupių sąveiką, užtikrindami didesnę mobilumą tarp disciplinų, sektorių ir mokslinių tyrimų grupių.

Siekiant visa tai įgyvendinti, reikalingas naujas institucinis ir organizacinis požiūris į darbuotojų valdymą, vertinimo bei finansavimo kriterijus, mokymą, mokymo programas ir, svarbiausia, į mokslinius tyrimus bei mokslininkų mokymą.

Disciplinų sąveikos ir tarpdiscipliniškumo reikšmę turi pripažinti ir į ją atsižvelgti ne tik universitetai bei valstybės narės, bet ir profesinės įstaigos bei finansavimo tarybos, kurios daugiausia tebesinaudoja tradiciniais, viena disciplina pagrįstais vertinimais, struktūromis ir finansavimo mechanizmais.

¹⁶ Mokslinius tyrimus vykdančios universitetai neturėtų būti vertinami ir finansuojami remiantis tuo pačiu pagrindu kaip kiti universitetai, kurių mokslinių tyrimų veikla yra ne tokia aktyvi, bet kurie geriau integruoja studentus iš socialiai pažeidžiamų grupių arba yra varomoji vietinės pramonės ir paslaugų sektoriaus jėga. Kalbant apie moksliniuose tyrimuose dalyvaujančius universitetus, reikėtų atsižvelgti ne tik į šiuos universitetus baigiančiųjų studentų skaičių, vidutinę studijų trukmę ir absolventų užimtumo lygį, bet ir į kitus kriterijus: pasiekimus mokslinių tyrimų srityje, konkurencingas ir sėkmingas paraiškias finansavimui gauti, leidinius, jų minėjimą mokslo leidiniuose, patentus ir licencijas, akademinis apdovanojimus, partnerystes su pramonės įmonėmis ir (arba) tarptautines partnerystes ir t. t.

7. AKTYVINTI ŽINIAS SĄVEIKAUJANT SU VISUOMENE

Visuomenėje vis didėja žinių reikšmė; žinios pakeičia fizinius išteklius ir yra pagrindinė ekonomikos augimo varomoji jėga. Todėl universitetai turi informuoti apie vykdomos veiklos, visų pirma susijusios su moksliniais tyrimais, svarbą, **dalytis žiniomis su visuomene ir stiprinti dialogą su visomis suinteresuotosiomis šalimis**. Labai reikalingas mokslo specialistų ir nespecialistų bendravimas, tačiau jo dažnai trūksta.

Tam būtina, kad universitetai daug aiškiau išsipareigotų išnaudoti visą gyvenimą trunkančio mokymosi galimybes, taip pat siektų įgyvendinti plataus masto komunikacijos strategiją, paremtą konferencijomis, atvirų durų renginiais, darbo praktika įmonėse, diskusijų forumais, struktūrinėmis diskusijomis su buvusiais studentais ir visais piliečiais, taip pat su vietos ir (arba) regionų veikėjais. Didelės reikšmės taip pat turėtų bendradarbiavimas su žemesnės pakopos formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigomis bei verslo pasauliu (įskaitant MVĮ ir kitas mažas įstaigas).

Dėl tokios sąveikos su išoriniu pasauliu visa universitetų veikla, ypač jų švietimo, mokymo ir mokslinių tyrimų programos laipsniškai taps vis labiau susijusios su piliečių ir visos visuomenės poreikiais. Tai padės universitetams viešinti įvairią savo veiklą ir įtikinti visuomenę, vyriausybes ir privatųjį sektorių, kad verta į jas investuoti.

8. ĮVERTINTI KOMPETENCIJĄ AUKŠČIAUSIU LYGIU

Kompetencija atsiranda dėl konkurencijos ir daugiausia yra vystoma fakulteto ir (arba) departamento lygiu – tik keletas universitetų kompetenciją pasiekia keliose skirtingose srityse. **Dėl augančios konkurencijos**, didėjančio mobilumo ir toliau kaupiamų išteklių turėtų atsirasti sąlygos universitetams bei jų pramonės partneriams siūlyti atviresnę ir įdomesnę darbo aplinką talentingiausiems studentams bei mokslininkams ir taip tapti patrauklesniais europiečiams bei kitų šalių piliečiams. Universitetai turi būti pajėgūs **pritraukti geriausius dėstytojus ir mokslininkus**, įdarbinti juos pagal lanksčias, atviras ir skaidrias procedūras, užtikrinti pagrindiniams mokslininkams ir (arba) mokslinių tyrimų grupių vadovams visišką nepriklausomumą atliekant mokslinius tyrimus ir siūlyti darbuotojams patrauklias karjeros perspektyvas¹⁷.

Siekiant užtikrinti kompetenciją, valstybės narės taip pat turi peržiūrėti galimybes, kurias jos siūlo magistrantūros, doktorantūros ir podoktorantūros studijų lygiu, taip pat disciplinų ir susijusių įgūdžių derinį. Galimybėms po doktorantūros studijų paprastai vis dar neskiriama dėmesio arba jos yra per siauros. Šioje srityje reikalingi dideli pokyčiai. Atskiri universitetai turėtų nustatyti ypatingas sritis, kuriose jie galėtų pasiekti kompetenciją ir sukcentruoti savo veiklą.

Siekiant Europos lygiu skatinti kompetenciją aukštosiose mokyklose ir (arba) doktorantūros mokyklose, reikėtų kurti tinklus tarp tų mokyklų, kurios atitinka pagrindinius kriterijus, susijusius su kritine mase, disciplinų sąveika ir tarpdiscipliniškumu, ryškiu europiniu aspektu, viešųjų valdžios institucijų ir pramonės parama, nustatytomis ir pripažintomis kompetencijos sritimis, podoktorantūros studijų galimybėmis, tinkamu kokybės užtikrinimu ir t. t.

¹⁷ Mokslininkams taikomos procedūros turėtų būti suderintos su Komisijos rekomendacija C(2005) 576 dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso.

Konkurenciją kompetencijos srityje ypač sustiprins dvi iniciatyvos: pasiūlymas įsteigti Europos technologijos institutą ir Europos mokslinių tyrimų tarybą¹⁸.

9. SIEKTI, KAD EUROPOS AUKŠTOJO MOKSLO ERDVĖ IR EUROPOS MOKSLINIŲ TYRIMŲ ERDVĖ TAPTŲ PASTEBIMESNĖS IR PATRAUKLESNĖS PASAULIUI

Įvairiapusio Europos universitetų bendradarbiavimo, mobilumo ir tinklų plėtojimas pastaraisiais dešimtmečiais sudarė palankias sąlygas dar didesnio masto internacionalizavimui. Dauguma universitetų jau turi darbo daugiašaliuose konsorciumuose patirties, daugelis dalyvauja jungtinėse mokymo ar bendrų mokslo laipsnių programose. Erasmus Mundus magistrantūros studijų programos parodė šių unikalių Europos iniciatyvų reikšmę pasaulyje. **Besitęsiant globalizacijos procesams būtina užtikrinti, kad Europos aukštojo mokslo erdvės ir Europos mokslinių tyrimų erdvės dalyviai būtų atviri ir gebantys konkuruoti pasaulyje.**

Vis dėlto, tai bus įmanoma tik tuomet, jei Europa dės dideles pastangas universitetų kokybei didinti, jų patrauklumui ir pastebimumui pasaulyje stiprinti.

Viena iš galimybių Europos ir valstybių narių lygiu – plėtoti labiau struktūrizuotą tarptautinį bendradarbiavimą su ES kaimyninėmis ir kitomis pasaulio šalimis, paremtą būtinomis finansinėmis priemonėmis ir sudarant dvišalius ar daugiašalius susitarimus. Be to, valstybės narės, laikydamosi ES įsipareigojimo neskatinti „protų nutekėjimo“, turėtų taikyti ne Europos piliečiams skirtas finansavimo schemas ir sudaryti sąlygas universitetų personalo mainams bei suteikti galimybes ne Europos mokslinių tyrimų darbuotojams ir akademikams vykdyti profesinę veiklą. Taip pat reikėtų skatinti Europos studentų, dėstytojų, tyrėjų, nusprendusių gyventi ir dirbti už Europos ribų, „protų cirkuliaciją“.¹⁹ Laikiniai užsienyje dirbantys žmonės yra tiek siunčiančiosios, tiek priimančiosios šalies turtas – užsienyje jie užmezga daug profesinių ryšių bei yra svarbios jungtys dalijimosi žiniomis procese. Tai savo ruožtu gali padidinti Europos ir kaip švietimo ir mokslinių tyrimų srities veikėjo, ir kaip patikimo partnerio vystant trečiųjų šalių žmogiškąjį kapitalą, pastebimumą.

Svarbiausia – supaprastinti ir paspartinti ne ES studentų ir tyrėjų patekimo į ES teises ir administracines procedūras. Direktyva ir dvi rekomendacijos dėl trečiosios šalies piliečių įleidimo moksliniams tyrimams Bendrijoje atlikti²⁰, susijusios su trečiųjų šalių tyrėjų atvykimu ir gyvenimu ES bei tyrėjams skirtų vizų paketu, buvo priimtos 2005 m. ir bus perkeltos į nacionalinę teisę 2007 m.

Siekiant patrauklesnio Europos universitetų įvaizdžio reikia dėti pastangas, kad Europos moksliniai laipsniai būtų pripažįstami už Europos ribų. Vis dėlto pirmiausia būtina pasiekti visišką tarpusavio pripažinimą pačioje ES – neseniai priimta Direktyva dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo supaprastino procedūras profesinėje veikloje. **Akademinių laipsnių pripažinimo srityje reikia dėti daugiau pastangų.** Prie to bus prisidedama šiuo metu

¹⁸ COM(2005)441 galutinis, 2005 9 21

¹⁹ Žr. bandomąją iniciatyvą „Europos mokslo darbuotojai užsienyje“ (ERA): <http://www.eurunion.org/legislat/ste/eralink.htm>

²⁰ Šie trys dokumentai buvo paskelbti 2005 m. lapkričio 3 d. Oficialiajame leidinyje L 289. Dvi rekomendacijos įsigaliojo iš karto, o minėtą direktyvą bei 2004 m. gruodžio 13 d. Tarybos direktyvą (OL L 375, 2004 12 23) valstybės narės įgyvendins per dvejus metus (iki 2007 m. lapkričio mėn.).

rengiamomis nuosekliomis kvalifikacijų sistemomis ir suderintomis kokybės užtikrinimo sistemomis²¹. Didesnis universitetų konsorciūmų siūlomų „europietišku“ mokymo programų, skirtų jungtiniams magistro ar mokslų daktaro laipsniams įgyti, skaičius taip pat darytų Europą patrauklesne viso pasaulio studentams, dėstytojams ir tyrėjams.

KĄ GALI IR TURI DARYTI EUROPOS KOMISIJA

Nors Komisija tiesiogiai universitetų modernizavimo procesuose nedalyvauja, ji, suteikdama politinį postūmį ir tikslingai finansuodama, gali atlikti katalizatoriaus vaidmenį remiant reformas ir modernizavimą.

Komisija naująjį politinį postūmį gali remti koordinuodama valstybių narių veiksmus atviro koordinavimo metodu, nustatydama ir skleisdama patirtį bei remdama valstybių narių veiksmingesnės universitetų veiklos siekius. Ypač veiksminga priemonė nustatant ES universitetams kylančius uždavinius ir juos sprendžiant – mokymosi bendradarbiaujant centrai, steigiami pagal darbo programą „Švietimas ir mokymas 2010“. Didelės pridėtinės vertės gali teikti ir keitimosi geriausia patirtimi forumai ar naujoviškų ES masto sprendimų paieškos forumai²². Be to, Komisija, siekdama skatinti struktūriškai apibrėžtą partnerystę su verslo bendruomene, gali palengvinti universitetų, socialinių partnerių ir darbdavių dialogą.

Komisijos finansavimas gali daryti reikšmingą poveikį universitetų veiklos kokybei. Gali būti finansuojamos iniciatyvos, padedančios universitetams siekti šiame Komunikate nurodytų tikslų. Finansavimo mechanizmai gali apimti ne tik naujosios 2007–2013 m. programoms (7-ajai mokslinių tyrimų pagrindų programai, Visą gyvenimą trunkančio mokymosi programai, Konkurencingumo ir inovacijų pagrindų programai) skirtą finansavimą, bet ir finansavimą iš struktūrinių fondų bei EIB paskolas²³.

Iš struktūrinių fondų gali būti finansuojamas universitetų priemonių ir išteklių gerinimas, akademinės ir verslo bendruomenės partnerystės skatinimas, parama moksliniams tyrimams ir naujovėms, kurie yra reikšmingi siekiant regionų arba valstybių narių ekonominio vystymosi tikslų. Struktūrinių fondų decentralizuoto valdymo sistema leidžia atsižvelgti į regioninius ypatumus. Valstybės narės, regioninės valdžios institucijos ir universitetai turi visapusiškai pasinaudoti šiomis galimybėmis ir taip pagerinti švietimo, mokslinių tyrimų ir naujovių sąveiką, pirmiausia mažiau ekonomiškai išsivysčiusiose ES valstybėse narėse ir regionuose.

Siūlomo steigti Europos technologijos instituto valdymo struktūra sudaryta atsižvelgiant į Komisijos rekomendacijas ir apima kompetencijos, tarpdisciplininį centrų tinklą bei akademinės ir verslo aplinkos tinklų aspektus. Todėl, tiesiogiai stiprindamas Europos švietimą, mokslinius tyrimus ir naujoves, šis Institutas taps modernaus požiūrio, valdymo būdo ir partnerystės su verslu vertę rodančiu pavyzdžiu.

IŠVADOS

²¹ Pavyzdžiui, imamasi tokių priemonių kaip nauja Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo (OL L64 2006 3 4) ir konsultacijos dėl Europos kvalifikacijų sistemos.

²² Tinkamu pavyzdžiu gali būti universitetų vadybinių gebėjimų didinimas, kaip minėta 2 pastraipoje.

²³ Čia nurodytas finansavimas galimas tik įvykdžius tam tikras sąlygas, priklausomai nuo programų ir kitų susijusių teisės aktų.

Universitetai yra pagrindiniai dalyviai kuriant Europos ateitį ir siekiant sėkmingos žiniomis grįstos ekonomikos ir visuomenės. Jei Europa nenori pralaimėti visuotinės konkurencinės kovos švietimo, mokslinių tyrimų ir naujovių srityje, būtina iš esmės pertvarkyti ir modernizuoti svarbiausius ekonomikos ir visuomenės sektorius.

Vykdamas su pertvarkymu ir modernizavimu susijusią veiklą, būtina koordinuoti visų susijusių šalių veiksmus:

- valstybės narės, laikydamosi Integruotų vystymosi ir užimtumo gairių²⁴ ir vykdydamos nacionalines reformų programas, turi imtis visų būtinų priemonių universitetų atžvilgiu, įskaitant tokius aspektus kaip vadyba, savarankiškumo ir autonominės atskaitomybės teisės suteikimas, gebėjimai diegti naujoves, galimybių siekti aukštojo mokslo užtikrinimas bei aukštojo mokslo sistemos pritaikymas naujiems konkurencingos aplinkos reikalavimams.
- universitetai turi siekti priimti strateginius sprendimus, vykdyti vidaus reformas, padedančias išplėsti finansavimo bazę, stiprinti kompetencijos sritis ir tapti konkurencingais dalyviais; vykstant šiems pokyčiams, būtina užmegzti struktūriškai apibrėžtas partnerystes su verslo bendruomene ir kitais galimais partneriais.
- Komisija gali prisidėti įgyvendindama Bendrijos Lisabonos programą²⁵, vedama politinį dialogą, remdama mokymąsi vieniems iš kitų (ypač pagal darbo programą „Švietimas ir mokymas 2010“), o taip pat finansiškai remdama valstybių narių ir universitetų modernizavimo veiklą.

Komisija ragina Tarybą ir Europos Parlamentą aiškia paskelbti apie ES apsisprendimą siekti būtino universitetų pertvarkymo ir modernizavimo ir pakviesti visas susijusias šalis nedelsiant imtis veiksmų šiam uždaviniui įgyvendinti.

²⁴ Ypač atsižvelgiant į 7 gairę (MTP), 8 gairę (naujovės), 23 gairę (investicijos į žmogiškąjį kapitalą) bei 24 gairę (prisitaikymas prie naujų konkurencinių reikalavimų).

²⁵ COM(2005) 330 galutinis 2005 7 20.

1 priedas

Statistinės lentelės

1 lentelė:

Finansavimo spragos investicijų į mokslinius tyrimus srityje (apimami visų veikėjų (taip pat ir universitetų) moksliniai tyrimai) 2003 m.

	EU-25	JAV	Japonija
MTTP intensyvumas, išreikštas BVP %	1,92	2,59	3,15

Šaltinis: GD RTD ir EAC apytiksliai skaičiavimai, atlikti remiantis EUROSTATO duomenimis

2 lentelė:

Bendras 2003 m. į aukštąsias mokyklas įstojusių studentų skaičius (visi studentai (neatsižvelgiant į jų amžių), kaip studentų amžiaus gyventojų procentinė dalis)

	ES-25	JAV	Japonija
Studentų dalis 20–24 metų amžiaus gyventojų grupėje	57%	81%	50%

Šaltinis: EUROSTATAS

3 lentelė:

2003 m. į aukštąsias mokyklas įstojusių suaugusiųjų skaičius

	ES–25	JAV	Japonija
Aukštosiose mokyklose besimokančių 30–39 metų amžiaus gyventojų dalis (%)	30–34 m. 4,1%	30–34 m. 7,0%	:
	35–39 m. 1,8%	35–39 m. 4,9%	:

Šaltinis: EUROSTATAS

4 lentelė:

Mokslininkų rengimas ir užimtumas 2003 m.

		ES–25	JAV	Japonija
Naujieji doktorantai	Visos disciplinos	88 100*	46 000	14 500
	Matematika, gamtos mokslai ir technologija	37 000	16 200	5 500
Mokslininkų užimtumas (visos darbo dienos ekvivalentas)	Bendras skaičius	1 167 000	1 335 000 ²⁶	675 000
	Mokslininkų skaičius 1000 dirbančių asmenų	5,5	9,1 ²⁷	10,1

Šaltinis: EUROSTATAS ir EBPO

Pastaba: trūksta duomenų apie Graikiją

5 lentelė:

Visų „triadinius“ patentus turinčių šeimų dalis pasaulyje (vienu metu ES, JAV ir Japonijoje užregistruoti patentai) 2000 m. (%)

²⁶ EBPO apytikslis skaičiavimas 2002 m.²⁷ 2002 m. duomenys

	EU-25	JAV	Japonija
Visų „triadinius“ patentus turinčių šeimų dalis	31,5	34,3	26,9

Šaltinis: GD RTD, pagrindiniai 2005 m. duomenys

6 lentelė: Absolventų nedarbo lygis 2003 m.

	ES-25	JAV	Japonija
20–24 m. amžiaus gyventojų, turinčių trečiosios pakopos aukštojo mokslo išsilavinimą, nedarbo lygis	12,3	1,6	:
25–29 m. amžiaus gyventojų, turinčių trečiosios pakopos aukštojo mokslo išsilavinimą, nedarbo lygis	8,5	2,6	:

Šaltinis: EUROSTATAS ir EBPO

7 lentelė:

Aukštosiose mokyklose studijuojančių užsienio studentų (pagal pilietybę) procentinė dalis 2003 m.

	Australija	Šveicarija	Naujoji Zelandija	ES-25	Norvegija	JAV	Japonija	Rusija	Korėja
Užsienio studentų dalis visose aukštosiose mokyklose	18.7	17.7	13.5	6.2	5.2	3.5	2.2	0.8	0.2

Šaltinis: EUROSTATAS ir EBPO

2 priedas

Patvirtinimas

Rengdama šį dokumentą, Komisija konsultavosi *ad personam* su šiais asmenimis:

Vladimir Bálaš (Slovakijos techninis universitetas, Bratislava)

Olivier Blanchard (Masačusetso technologijos universitetas, JAV);

Ivor Crewe (Essex universitetas, JK);

Federico Mayor Zaragoza (Fundación Cultura de Paz, Madridas);

Linda Nielsen (Kopenhagos universitetas);

Mario Monti (Bocconi universitetas, Milanas);

Jan Sokol (Charles universitetas, Praga);

Georg Winckler (Vienos universitetas).

Jie pateikė asmenines pastabas, visa atsakomybė už šį dokumentą tenka Europos Komisijai.

Komisija norėtų padėkoti *Forumo dėl universitetuose vykdomų mokslinių tyrimų* nariams už jų indėlių diskusijose komunikate nurodytais klausimais.
http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/enhancing_euoperesearchbase_en.pdf